

9-10 yaş çocukların sürdürülebilir moda farkındalık düzeylerinin belirlenmesi

Determining the sustainable fashion awareness levels of 9-10 year old children

Pınar ÇINAR¹

¹ Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sakarya, Türkiye

Özet: İlkokul yıllarında verilen eğitim, çevresel sorumluluk bilincinin temellerini atarak, çocukların doğayı koruma ve kaynakları verimli kullanma alışkanlıklarını kazanmalarını sağlar. Sürdürülebilir moda da bu bilinçlenmenin bir parçası olarak ortaya çıkar. Erken yaşlarda bu eğitimi almış bireyler, gelecekte sürdürülebilir moda gibi bilinçli tüketim alanlarında farkındalık gösteren ve bu yönde seçimler yapan bireyler olarak yetişirler. Bu durum, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği destekleyen bir moda anlayışının gelişmesine katkıda bulunur. Bu bağlamda araştırmada, 9-10 yaş çocukların sürdürülebilir moda konusundaki farkındalık düzeyinin belirlenmesi ve verilen eğitimin bu farkındalık üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim öğretim yılında Sakarya İli Serdivan İlçesinde belirlenen ilkokulda öğrenim gören 3. sınıf ve 4.sınıf düzeyinde öğrenim gören toplam 117 öğrenci oluşturmaktadır. Tek grup öntest-sontest desende araştırmanın etkisini test etmek amacıyla bağımlı gruplar t-testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik boyutlarında eğitim sonrasında çocukların farkındalıklarının geliştiği görülmüştür. Ekonomik sürdürülebilirlik boyutunda ise belli bir farkındalık düzeyinde oldukları ancak eğitim sonrasında ön test ve son test ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı belirlenmiştir. Sürdürülebilir moda konusundaki bilinçlendirme çalışmalarının çocuk yaş grubuna yönelik olarak erken yaşlarda başlatılması, uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynayabilir.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir moda eğitimi, geri dönüşüm, çevre

Abstract: Education given in primary school years lays the foundations of environmental responsibility awareness and enables children to acquire habits of protecting nature and using resources efficiently. Sustainable fashion also emerges as a part of this awareness. Individuals who receive this education at an early age grow up to be individuals who show awareness in conscious consumption areas such as sustainable fashion and make choices in this direction in the future. This contributes to the development of a fashion understanding that supports environmental, social and economic sustainability. In this context, the aim of the research is to determine the awareness level of 9-10 year old children about sustainable fashion and to examine the effect of the education given on this awareness. The study group consists of a total of 117 students studying in the 3rd and 4th grades in a primary school determined in the Serdivan District of Sakarya Province in the 2023-2024 academic year. In order to test the effect of the research in a single group pretest-posttest design, dependent groups t-test was used. As a result of the research, it was observed that children's awareness improved after the education in environmental and social sustainability dimensions. It was determined that they were at a certain level of awareness in the economic sustainability dimension, but there was no significant difference between the pretest and posttest averages after the education. Initiating awareness-raising activities on sustainable fashion at an early age for children can play an important role in achieving long-term sustainability goals..

Keywords: Sustainable fashion education, recycling, environmental

1. Giriş

Sanayi devrimi ile birlikte üretim ve tüketim, insanlığın sürekliliği için vazgeçilmez unsurlar haline gelmiştir. Ancak, sanayi devriminden sonra oluşan yenedünya düzeninde tüketim, sadece ihtiyaçları karşılamının ötesine geçerek isteklerin tatmini için yapılan bir eyleme dönüşmüştür. Günümüzde tüketim, fizyolojik ihtiyaçların ötesinde, psikolojik tatmin aracı ve sosyal iletişimin bir yolu olarak görülmektedir (Koç, 2012). Bu durum, tüketimin bir zaruriyetten keyfiyete dönüşmesine yol açmıştır. Doğal kaynaklar sınırlı olmasına rağmen, insan ihtiyaçlarının sınırsız olduğu fikrinin yaygınlaştırılması, ekolojik, ekonomik, sosyal ve psikolojik birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Sivil toplum kuruluşları ve bilinçli tüketiciler tarafından bu görüş tepkiyle karşılanmaya başlanmıştır. Doğanın, insanın ihtiyaçlarını ve isteklerini

karşılama, maddi kazanç sağlamak ve ardından yok olmak gibi bir işlevi olduğu yönündeki hatalı görüşün toplumlara dayatılması ve bu görüşe uygun bir pazar oluşturulması, çeşitli ekonomik, ekolojik ve sosyal problemlere neden olmuştur. Bu durum, insanlığı sürdürülebilirliğe yönelmeye zorlamıştır. Bugün gelinen noktada, insanlığın devamı ve dünyanın yaşanabilir bir yer olarak kalabilmesi için her alanda sürdürülebilir teoriler geliştirilmektedir.

Amerikalı yazar ve doğa bilimci Rachel Carson'un 1962 yılında yayımladığı "Silent Spring - Sessiz Bahar" adlı eseri, sürdürülebilirlik devriminin temellerini atan önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Carson, tarım ilaçlarının insanlar ve hayvanlar üzerindeki tehlikelerini ortaya koyarak, ekosistemlerin sağlıklı işleyişinin ve devamlılığının yaşamın sürdürülebilirliği için kritik olduğunu savunmuştur (Can ve Ayvaz, 2017). Sürdürülebilirlik hareketi, 1972 yılında İsveç'te gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nda belirlenen ilkeler doğrultusunda şekillenmiştir. Literatürde sürdürülebilirlik kavramı ilk kez 1972'de "Roma Kulübü" tarafından yayımlanan "Büyümenin Sınırları" adlı raporda kullanılmıştır (Mangır, 2016). Bu kavram, 1987 yılında yayımlanan Brundtland Raporu'nda yer alan "Ortak Geleceğimiz" ile daha geniş kitleler tarafından benimsenmeye başlamıştır. Sürdürülebilirlik konusunda önemli bir dönüm noktası ise, bilgisayar ve internetin yaygınlaşmasıyla 1992 Rio de Janeiro Dünya Zirvesi'nde yaşanmıştır. Bu zirve, 182 dünya liderini bir araya getirerek sürdürülebilirlik kavramını uluslararası düzeye taşımıştır (Cebeci, 2013).

Sürdürülebilirlik için yaygın olarak kabul edilen en iyi tanımlardan biri Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan "Ortak Geleceğimiz" raporunda yapılmıştır. Bu raporda sürdürülebilirlik şu şekilde tanımlanır:

"Sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeyen kalkınmadır."

Sürdürülebilirlik kavramı, zaman içinde gelişerek daha kapsamlı hale gelmiştir. Güncel ve daha geniş kapsamlı bir tanım, Birleşmiş Milletler' in 2015 yılında kabul ettiği Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları çerçevesinde yer almaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilirlik, sadece çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal boyutları da içerecek şekilde tanımlanmıştır:

"Sürdürülebilir kalkınma, yoksulluğu sona erdiren, eşitsizlikleri azaltan, ekonomik büyümeyi teşvik eden ve çevresel sürdürülebilirliği koruyan bir kalkınma modelidir."

Bu tanım, küresel kalkınma hedeflerine ulaşmak için çevresel koruma, ekonomik büyüme ve sosyal adaletin bir arada ele alınması gerektiğini vurgular ve bu yönüyle sürdürülebilirlik kavramını daha geniş bir perspektiften ele alır. Sürdürülebilirliğin gerçekleşmesi için ekolojik, ekonomik ve sosyal/etik olmak üzere var olan bu üç boyutunun da sağlanması gerekmektedir. Ekolojik sürdürülebilirlik doğal kaynakların, ekosistemlerin ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve bu kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde yönetilmesi anlamına gelir. Amaç, ekosistemlerin bozulmasını önlemek, yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak ve atık üretimini en aza indirmek gibi çevresel sorumlulukları yerine getirmektir. Ekonomik sürdürülebilirlik ile amaçlanan, hammadde, enerji ve insan gücü gibi ekonomik kaynakların yalnızca ihtiyaç duyulduğu kadar kullanılmasıdır. Sosyal sürdürülebilirlik ise toplumun refahını ve sosyal adaleti sağlayarak, tüm bireylerin eşit haklara, fırsatlara ve yaşam kalitesine sahip olduğu bir toplumsal yapıyı koruma hedefidir. Bu, insan haklarına saygı, toplumsal katılım, kültürel çeşitlilik, sağlık ve eğitim gibi konuları kapsar (Sahni, 2010).

Sürdürülebilirlik ürün ömrünün daha uzun olmasını ve daha yavaş bir döngüyü savunurken, moda hızlı ve sürekli olarak tüketimi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, moda ve sürdürülebilirlik birbiriyle çelişen olgular olarak karışımıza çıkmaktadır. Günümüzde endüstrilerin çevreye en az zarar verecek biçimde dönüşümü için çeşitli önlemler alınmakta ve sürdürülebilirlik doğrultusunda çeşitli ilkeler benimsenmektedir. Sürdürülebilirlik konusunda tekstil ve hazır giyim

sektöründeki yaygın uygulamalar, zararlı kimyasalların çevre dostu maddelerle değiştirilmesi ve giyim eşyalarının geri dönüştürülmesiyle atık ve kaynak tüketiminin azaltılmasını içermektedir (Jung and Jin, 2014). Sürdürülebilir moda, tasarımcı, üretici, tüketici ve çevre dinamikleriyle, tüm tarafların haklarının korunduğu, adil ticaretin ön planda olduğu, uzun ömürlü kullanımı hedefleyen, çevre ve doğal kaynakların israfını engelleyen, gereksiz tüketim yerine bilinçli alışverişi teşvik eden, yavaş moda ve etik moda ilkelerini içeren bir yaklaşımdır (Çetiner ve Tunca, 2022).

İlkokul yıllarında sürdürülebilirlik eğitimi, çocukların gelecekte daha bilinçli bireyler olmaları için büyük önem taşır. Bu yaşlarda verilen eğitim, çevresel sorumluluk bilincinin temellerini atarak, çocukların doğayı koruma ve kaynakları verimli kullanma alışkanlıklarını kazanmalarını sağlar. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) da bu durumu destekleyerek, "Sürdürülebilir bir gelecek inşa etmek, eğitim yoluyla çocukların değerlerini, tutumlarını ve davranışlarını değiştirmekle başlar" ifadesiyle eğitimin rolüne vurgu yapar (UNESCO, 2017). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ise sürdürülebilirlik eğitiminin çocukların yaşam becerilerini geliştirdiğini ve onların dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için gerekli olan bilgi ve değerleri öğrenmelerine yardımcı olduğunu belirtir (UNICEF, 2019). Dünya Ekonomik Forumu da bu konuda önemli bir noktaya değinir: "Gelecek nesillerin, bugünün küresel sorunlarını çözebilecek becerilere sahip olması için sürdürülebilirlik eğitimi elzemdir. İlkokul seviyesinde bu bilincin oluşturulması, çocukların daha sorumlu birer dünya vatandaşı olmalarını sağlar" (World Economic Forum, 2020). Bu bağlamda, ilkokul yıllarında verilen sürdürülebilirlik eğitimi, çocukların hem çevre bilinci hem de toplumsal sorumluluk duygusuyla yetişmelerini sağlar. Erken yaşta kazandırılan bu değerler, çocukların gelecekte daha sürdürülebilir bir dünya inşa etmelerine katkıda bulunur.

Yapılan çalışmalar, çocukların çevresel farkındalıklarının artırılması ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları kazanmalarının, ileriki yaşlarda daha bilinçli bireyler olmalarını sağladığını göstermektedir (Bachmann et al., 2019). Özellikle 9-10 yaş grubu, bireylerin çevresel sorunlara duyarlılık geliştirmeye başladığı ve tüketim alışkanlıklarının şekillenmeye başladığı kritik bir dönemdir (Piaget, 1972). Bu yaş grubundaki çocuklara yönelik yapılan araştırmalar, çocukların moda algısının genellikle aile, akran grupları ve medya tarafından şekillendiğini göstermektedir (Nair et al., 2020). Bu süreçte çocukların, kıyafet seçiminde markalar, renkler ve trendler gibi faktörlerden etkilendikleri, ancak sürdürülebilir moda kavramına yönelik farkındalıklarının düşük olduğu görülmektedir (Henninger et al., 2021).

Sürdürülebilir moda farkındalığına yönelik eğitimlerin, çocukların tüketim alışkanlıklarında önemli değişiklikler yarattığı görülmüştür. Ekström ve Salomonson (2014) tarafından yapılan bir araştırmada, sürdürülebilir moda konusunda verilen eğitimlerin çocukların giysi tercihlerinde bilinçli kararlar almalarını teşvik ettiği ve ikinci el giysilere yönelik olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağladığı bulunmuştur. Benzer şekilde, Payne ve Pugh (2020) çocuklara yönelik sürdürülebilir moda atölyelerinin, çocukların giysi üretimi ve atık yönetimi konularında bilgi sahibi olmalarına ve daha uzun ömürlü ürünleri tercih etmelerine katkı sağladığını göstermiştir. Ayrıca, ailelerin ve okulların çocuklara sürdürülebilirlik bilinci kazandırmadaki rollerine dikkat çeken araştırmalar, ebeveynlerin tüketim alışkanlıklarının çocuklar üzerinde doğrudan etkili olduğunu vurgulamaktadır (Cook & Kaiser, 2004). Bu nedenle, sürdürülebilir moda farkındalığını artırmayı hedefleyen programların yalnızca çocukları değil, aileleri de kapsamı gerektiği öne sürülmektedir (McNeill & Moore, 2015).

Sürdürülebilir moda farkındalığını inceleyen araştırmalar, genellikle çevresel psikoloji, planlı davranış teorisi ve sosyal öğrenme teorisi gibi kuramsal çerçevelerden yararlanmaktadır. Bu araştırmanın temelini oluşturan teorik çerçeve ise, çocukların sürdürülebilir moda algısı ve tüketim davranışlarını anlamada rehber niteliği taşıyan Planlı Davranış Teorisi ve

Sosyal Öğrenme Teorisi üzerine inşa edilmiştir. Ajzen (1991) tarafından ortaya atılan Planlı Davranış Teorisi, bireylerin davranışlarının, tutumlar, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrol tarafından belirlendiğini öne sürer. Çocuklara sürdürülebilir moda eğitimi verilmesi, onların sürdürülebilirlik konusundaki tutumlarını olumlu yönde şekillendirebilir ve gelecekte bilinçli tüketim kararları almalarını sağlayabilir. Bandura (1986) tarafından geliştirilen Sosyal Öğrenme Teorisi, çocukların çevrelerindeki bireyleri gözlemleyerek davranışlar kazandıklarını savunur. Sürdürülebilir moda eğitimi, çocuklara yalnızca bilgi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda rol modeller sunarak onların sürdürülebilir tüketim davranışları geliştirmelerine katkı sağlar.

Bu çerçeve doğrultusunda, sürdürülebilir moda eğitiminin çocukların farkındalık düzeyine etkisi değerlendirilmiş ve eğitim öncesi ve sonrası tutum değişiklikleri analiz edilmiştir. Sürdürülebilir moda farkındalığının artırılması, çocukların yalnızca tüketici kimlikleriyle değil, aynı zamanda geleceğin karar vericileri olarak bilinçli bireyler hâline gelmelerini sağlamak açısından önemli görülmektedir.

2. Yöntem

Bu bölümde, çalışmanın araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizi detaylandırılmaktadır. Ayrıca, yöntemsel kararların gerekçeleri, kullanılan ölçme aracının psikometrik özellikleri ve eğitim materyalinin hazırlanma süreci açıklanmıştır.

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırmanın temel amacı, 9-10 yaş çocukların sürdürülebilir moda konusundaki farkındalık düzeyini belirlemek ve verilen eğitimin bu farkındalık üzerindeki etkisini incelemektir. Çocukluk çağında sürdürülebilir moda bilincinin kazandırılmasının, geleceğin bilinçli tüketici ve karar vericilerini yetiştirme açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırmada tek gruplu öntest-sontest deseni kullanılmıştır. Bu desende, katılımcılar yalnızca bir deneysel gruptan oluşmakta ve aynı gruptan hem ön test hem de son test verileri toplanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2014). Tek gruplu öntest-sontest deseni, uygulanan eğitimin etkisini test etmek için pratik bir yöntem sunarken, kontrol grubu bulunmaması sebebiyle iç geçerlik açısından sınırlılıklar barındırır. Ancak bu araştırmada, eğitim sürecinin doğrudan etki değerlendirilmesi hedeflendiğinden, tek grup kullanımı uygun görülmüştür. Ayrıca, saha koşulları, zaman ve erişim kısıtları gibi faktörler göz önünde bulundurularak bu tasarım tercih edilmiştir. Eğitim öncesinde katılımcılara ön test uygulanmış, ardından araştırmacı tarafından hazırlanan sürdürülebilir moda eğitimi verilmiş ve eğitim sonrası aynı ölçek son test olarak tekrar uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, verilen eğitimin çocukların sürdürülebilir moda farkındalığı üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla analiz edilmiştir.

9-10 yaş aralığındaki çocuklar, tüketim alışkanlıklarını oluşturmaya başladıkları bir dönemdedir. Bu dönemde, çocuklara sürdürülebilir moda ile ilgili doğru bilgi ve farkındalık kazandırılması, gelecekte daha sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarının oluşmasına katkı sağlayabilir. Sürdürülebilir moda konusundaki bilinçlendirme çalışmalarının çocuk yaş grubuna yönelik olarak erken yaşlarda başlatılması, uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynayabilir. Bu araştırmanın sonuçları, sürdürülebilir moda eğitimi ve bilinçlendirme programlarının tasarımında ve uygulanmasında rehberlik edici olabilir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Sakarya İli Serdivan İlçesinde bulunan bir ilkokulda öğrenim gören, yaşları 9-10 arasında değişen toplam 117 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem, kolayda örnekleme

yöntemi ile seçilmiştir. Kolayda örnekleme, araştırmacının erişimi kolay olan bireyleri seçerek zaman ve maliyet açısından pratiklik sağladığı bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Araştırmanın ilk aşamasında, geliştirilen ölçeğin çocuklar üzerindeki anlaşılabilirliğini ve maddelerin geçerliliğini değerlendirmek amacıyla 20 öğrenciye ön uygulama yapılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçekteki ifadelerin çocuklar için uygunluğunu ve geçerliliğini değerlendirmek üzere iki ilkokul öğretmeninden de uzman görüşü alınmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının ardından ölçeğin 400 öğrenciye ön test uygulaması yapılmıştır. Ancak eğitim uygulaması ve son test aşamasında, eğitim öğretim yılının son haftalarına denk gelmesi nedeniyle öğrenci devamsızlıkları yaşanmış ve son teste katılan öğrenci sayısı 217 olmuştur. Hem ön teste hem de son teste katılan öğrenci sayısı ise 117 olarak belirlenmiş ve analizler bu öğrenci grubuna dayandırılmıştır. Bu durum, verilerin karşılaştırılabilirliğini sağlamak açısından dikkate alınmıştır. Katılımcı sayısındaki farklılık, uygulama zamanlamasından kaynaklanmakta olup, araştırmanın genellenebilirliğini sınırlayan bir faktör olarak değerlendirilebilir.

2.3. Verilerin Toplanması

Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen Sürdürülebilir Moda Farkındalık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, çocukların sürdürülebilir moda hakkındaki bilgi ve farkındalık düzeylerini ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek Geliştirme Süreci:

- Literatür taraması yapılarak sürdürülebilir moda, çocukların çevresel farkındalık düzeyleri ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları üzerine mevcut ölçekler incelenmiştir.
- Ölçek maddeleri, çocukların bilişsel gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.
- Uzman görüşü almak amacıyla iki ilkokul öğretmeni ve bir moda tasarımı alan uzmanının değerlendirmelerine başvurulmuştur.
- Pilot uygulama 20 öğrenciye uygulanmış, elde edilen veriler üzerinden yapı geçerliği analizleri yapılmıştır. Keşfedici faktör analizi (KFA) sonucunda ölçeğin dört alt boyuttan oluştuğu belirlenmiştir: Demografik Özellikler (8 madde), Çevresel Sürdürülebilirlik (14 madde), Sosyal Sürdürülebilirlik (2 madde), Ekonomik Sürdürülebilirlik (11 madde)' dir.

Güvenirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha katsayısı 0,82 olarak hesaplanmış, bu değer ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir. Yapı geçerliği için yapılan analizlerde, maddelerin faktör yükleri 0,40 ve üzeri bulunmuş, bu da ölçeğin geçerli bir ölçüm aracı olduğunu desteklemektedir.

Eğitim materyali, araştırmacı tarafından sürdürülebilir moda farkındalığını artırmaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Eğitim, bir ders saati süresince görsel ve işitsel araçlarla desteklenmiş, katılımcıların aktif katılımı teşvik edilmiştir. Eğitim materyalinin içeriğinde: Sürdürülebilir moda kavramı ve önemi, doğal ve sentetik kumaşların özellikleri, giysi etiketleri ve sürdürülebilirlik bilgileri, tekstil atıklarının çevresel etkileri, marka ve tasarımcıların sürdürülebilir moda uygulamalarına örnekler yer almaktadır. Eğitim materyalinin uygulamasında:

- Eğitim, sınıf ortamında sunulmuş, her konu başlığından sonra öğrencilerin soruları alınmış ve grup tartışmaları yapılmıştır.
- Eğitim sonunda konular özetlenmiş ve öğrencilerin anladıklarını pekiştirmek amacıyla kısa bir değerlendirme yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Veri toplama araçları ile elde edilen nicel veriler SPSS (Statistic Package for Social Sciences) 26.0 programında analiz edilmiştir. Demografik değişkenler için yüzde ve frekans analizleri yapılmıştır.

Eğitim öncesi ve sonrası farkındalık düzeylerindeki değişimi değerlendirmek için, parametrik test varsayımlarının sağlandığı durumlarda bağımlı gruplar t-testi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

Araştırmada, tek gruplu öntest-sontest deseni kullanıldığı için, sonuçlar yalnızca deneysel müdahalenin öncesi ve sonrası farkı üzerinden yorumlanmıştır. Kontrol grubu bulunmaması, dış etkenlerin sonuçlar üzerindeki etkisinin değerlendirilememesine neden olmuştur. Ancak bağımlı grup t testi sonuçları, eğitimin çocukların sürdürülebilir moda farkındalık düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığını göstermiştir.

3. Bulgular

3.1. Demografik Özellikler

Sürdürülebilir Moda Farkındalık Ölçeğinin “Demografik özellikler” boyutunda yer alan maddelere öğrencilerin verdikleri cevapların yüzde ve frekans dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Demografik özellikler

		Frekans	%		
Cinsiyet	Kadın	53	44,9		
	Erkek	65	55,1		
Sınıf Düzeyi	3. Sınıf	65	55,1		
	4. Sınıf	53	44,9		
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	23	19,5		
	Ortaokul	15	12,7		
	Lise	46	39		
	Ön Lisans	7	5,9		
	Lisans	21	17,8		
	Lisansüstü	6	5,1		
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	10	8,5		
	Ortaokul	15	12,7		
	Lise	54	45,8		
	Ön Lisans	11	9,3		
	Lisans	18	15,3		
	Lisansüstü	10	8,5		
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	38	32,2		
	Çalışmıyor	79	66,9		
	Emekli	1	0,8		
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	113	95,8		
	Çalışmıyor	-	-		
	Emekli	5	4,2		
Ebeveyn Meslek Türü		Anne	Baba		
		Frekans	%	Frekans	%
	Sağlık sektörü çalışanı	4	3,4	1	0,8
	Gıda sektörü çalışanı	8	6,8	17	14,4
	Şoför	-	-	7	5,9
	Bahçıvan	-	-	1	0,8
	Öğretmen	5	4,2	6	5,1
	Tamirci	-	-	8	6,8
	Mühendis	2	1,7	8	6,8
	İnşaat ustası	-	-	6	5,1
	Muhasebeci	3	2,5	3	2,5
	Tesisatçı	-	-	1	0,8
	Akademisyen	1	0,8	1	0,8
	Fabrika işçisi	1	0,8	18	15,3
	Emniyet memuru	-	-	1	0,8
	Terzi	4	3,4	-	-
	İşletme sahibi	-	-	9	7,6
	Satış elemanı	3	2,5	6	5,1
	Güvenlik personeli	1	0,8	1	0,8

Memur	1	0,8	5	4,2
Mobilyacı	-	-	5	4,2
Çiftçi	-	-	2	1,7
Temizlik çalışanı	3	2,5	-	-
İtfaiye çalışanı	-	-	1	0,8
Vinç Operatörü	-	-	1	0,8
Eğlence sektörü	1	0,8	-	-
Kurye-Nakliye çalışanı	-	-	1	0,8
Hizmetli	2	1,7	-	-
Müteahhit	-	-	1	0,8
Kuyumcu	-	-	1	0,8
Reklamcı-Grafiker	-	-	1	0,8
İmam	-	-	1	0,8

Tablo 1'e göre, araştırmaya katılan ilkokul öğrencilerinin yarısından fazlasını erkekler oluşturmaktadır. Üçüncü sınıfta okuyan katılımcılar %55,1'lik bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Ebeveyn eğitim düzeylerine bakıldığında ebeveyn mezuniyet türünün %39 ve %45,8 oranlarıyla lise düzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcıların annelerinin en yüksek oranda çalışmadığı bilgisine ulaşılmaktadır. Babalar ise %95,8 oranında bir meslek türünde çalışmaktadır. Çalışan annelerin %6,8'i gıda sektöründe, %4,2'si öğretmen, %3,4'ü sağlık sektörü çalışanı ve terzidir. Baba meslek türlerinde %15,3 fabrika işçisi, %14,4 gıda sektörü çalışanı ve %7,6 işletme sahibi olarak görülmektedir. Katılımcılara hangi sıklıkta giyim alışverişi yaptıkları açık uçlu olarak sorulmuştur. Verilen açık uçlu yanıtlar araştırmacı tarafından kategorize edilmiş ve anketler incelenerek verilen yanıtlar ilgili kategorilere dağıtılmıştır. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo 2' de sunulmuştur.

Tablo 2

Katılımcıların giyim alışveriş sıklık düzeyi

Giyim Alışveriş Sıklığı	Frekans	%
Ayda bir kez	43	36,4
Haftada bir kez	18	15,3
İhtiyacım olduğu zaman	34	28,8
Ayda iki kez	4	3,4
Yılda üç-dört kez	7	5,9
Yılda bir kez	5	4,2
Yapmıyoruz	1	0,8
Üç haftada bir kez	1	0,8
Bayramlarda	1	0,8
Yılda iki kez	1	0,8
Yanıtız	3	2,5
Toplam	118	%100

Katılımcılara ait cevaplar incelendiğinde, sıklıkla ifade edilen yanıtın, %36,4 oranında ayda bir kez olarak verildiği görülmektedir. Bunu, %28,8 oranıyla ihtiyacım olduğu zaman yanıtı izlemektedir.

3.2. Sürdürülebilir Moda Farkındalık Düzeyine İlişkin Bulgular

Sürdürülebilir moda farkındalık düzeyi çevresel, sosyal ve ekonomik düzeyde olmak üzere üç boyutta ele alınmıştır. Katılımcıların çevresel sürdürülebilirlik boyutunda on dört maddeden oluşan sorulara üçlü likert tipinde (katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum) yanıt vermeleri istenilmiştir.

Tablo 3

9-10 Yaş çocukların çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalık düzeylerini gösteren bağımlı grup t-testi sonucu

	N	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamanın Standart Hatası	t	P
Ön Test	118	2,3180	,37834	,03483	-2,704	,008
Son Test	118	2,4249	,34056	,031,35		

Çevresel sürdürülebilirlik boyutunda yöneltilen sorular: çevre dostu ve ekolojik malzeme kullanan giyim markalarını tercih ederim, aldığım giysileri gerektiğinde onartırım, kullanmayacağım giysileri ihtiyacı olanlara veririm veya giysi kumbarasına atarım, kullanım ömrü dolmuş giysileri çöpe atarım, kullanım ömrü dolmuş giysilerimi geri dönüşüme yollarım, kullanım ömrü dolmuş giysilerimi dönüştürerek değerlendiririm, aldığım giysinin hammadde içeriğine bakarım, doğal hammaddelerden yapılmış giysileri tercih ederim, aldığım giysinin yıkama-bakım talimatını kontrol ederim, aldığım giysileri yıkama-bakım talimatına göre temizlerim, dolabımda aynı model, renk ve desende giysilerim vardır, dolabımda hiç ya da sık kullanmadığım giysilerim vardır, yakın çevrem benimle paylaştığı giyim eşyalarını kullanırım, kullanmadığım veya küçülmüş kıyafetlerimi yakın çevremle paylaşıyorum. Sorulara katılımcıların verdiği ön test-son test yanıtlarının ortalamaları karşılaştırıldığında anlamlı farklılığın ortaya çıktığı görülmektedir ($p<0,05$, $t=-2,704$). Çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalığındaki artış katılımcıların son teste verdiği yanıtların ortalamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4

9-10 yaş çocukların sosyal sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalık düzeylerini gösteren bağımlı grup t-testi sonucu

	N	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamanın Standart Hatası	t	P
Ön Test	118	2,2542	,63295	,05827	-5,255	,000
Son Test	118	2,5932	,55834	,05140		

9-10 yaş çocukların sosyal sürdürülebilirlik boyutunda farkındalık düzeylerini belirlemek için iki soru maddesi yöneltilmiştir: Çalışanların iş sağlığını ve iş güvenliğini önemseyen markaları tercih ederim, çalışanlar için adil ücret prensibini benimseyen giyim markalarını tercih ederim. Sosyal sürdürülebilirlik boyutunda ön test ve son teste verilen yanıtların ortalamaları incelendiğinde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı görülmektedir ($p<0,05$, $t=-5,255$).

Tablo 5

9-10 yaş çocukların ekonomik sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalık düzeylerini gösteren bağımlı grup t-testi sonucu

	N	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamanın Standart Hatası	t	P
Ön Test	118	2,0986	,35847	,03300	-1,483	,141
Son Test	118	2,1602	,30389	,02798		

9-10 yaş çocukların ekonomik sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalık düzeylerini belirlemek üzere on bir maddeden oluşan sorulara üçlü likert tipinde (katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum) yanıt alınmıştır. Ekonomik sürdürülebilirlik boyutunda farkındalığı belirleyici sorular: İhtiyacım kadar giysi satın alırım, satın aldığım giysileri uzun süre kullanırım, kullanmayacağım giysileri ikinci el satış uygulamalarında satışa çıkarırım, farklı şekillerde kullanılabilen çok amaçlı giysiler satın alırım, kaliteli ve uzun süre giyebileceğim giysiler satın alırım, ihtiyacım olmasa da moda olduğu için giysi satın alırım, giysi ihtiyaçlarımı indirim zamanlarında karşılarım, ikinci el giysi satan mağaza ve uygulamalardan alışveriş yaparım, satış sonrası iade/değişim hizmeti olan giyim markalarını tercih ederim, ihtiyacım olmasa da reklam ve vitrinlerden etkilenecek giysi satın alırım, duygusal rahatlama için giysi alışverişi yaparım. Katılımcıların ekonomik

sürdürülebilirlik boyutunda verdikleri yanıtların ön test ve son test ortalamaları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p < 0,05$, $t = -1,483$). Bu sonuç üzerinde, katılımcıların yaşları nedeniyle ekonomik açıdan ebeveynlerine bağımlı olmalarının etkili olduğu düşünülmektedir. 9-10 yaş arası çocuklar, satın alma kararlarında doğrudan belirleyici olmaktan çok, ailelerinin kararlarına bağımlıdır. Çocuklar kıyafet seçimi konusunda zevk ve tercihlerine göre fikir beyan etseler de, bu yaş grubundaki çocuklar için giysi alımı genellikle ebeveynlerin bütçe planlaması ve ihtiyaç değerlendirmesi doğrultusunda gerçekleşir. Dolayısıyla, ekonomik sürdürülebilirlik bilincinin gelişmesi için çocukların doğrudan sorumluluk alabilecekleri karar mekanizmalarında yer almaları gerekir ki, bu durum erken yaş grupları için sınırlıdır.

Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı'na göre, 9-10 yaş grubu çocuklar somut işlemler dönemindedir (Piaget, 1972). Bu dönemde çocuklar, fiziksel olarak gözlemlenebilir olayları daha iyi kavrayabilirken, soyut kavramları anlamakta zorlanabilirler. Ekonomik sürdürülebilirlik; bütçe yönetimi, maliyet-fayda analizi veya ikinci el satış gibi soyut kavramları içerdiğinden, çocukların bu boyuttaki soruları algılaması ve yorumlaması güçleşmiş olabilir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

9-10 yaş çocukların sürdürülebilir moda farkındalıklarını belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen araştırma sonucunda, çevresel sürdürülebilirlik boyutunda eğitim öncesi ve sonrası test puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Son teste verilen yanıtlar neticesinde, çevre dostu ve ekolojik malzeme kullanan giyim marka tercihi, giysileri gerektiğinde onarma, kullanmayacağı giysileri ihtiyacı olanlara verme veya giysi kumbarasına atma, kullanım ömrü dolmuş giysileri geri dönüşüme yollama, giysileri dönüştürerek değerlendirme, doğal hammaddelerden yapılmış giysileri tercih etme, giysileri yıkama-bakım talimatına göre temizleme konusunda bir farkındalığın olduğu söylenebilmektedir.

Araştırma, sürdürülebilir moda farkındalığının artırılmasında eğitimin rolünü vurgulamakta ve elde edilen bulgular, mevcut literatürle büyük ölçüde uyum göstermektedir. Çevresel sürdürülebilirlik boyutunda anlamlı bir fark yaratılması, Sterling'in (2010) sürdürülebilirlik eğitiminin bireylerin değer, davranış ve alışkanlıklarını dönüştürme gücüne sahip olduğu yönündeki bulgularıyla örtüşmektedir. Çocukların giysileri onarma, geri dönüşüme kazandırma, ekolojik malzemeleri tercih etme gibi davranışlarında gözlemlenen artış, McKeown (2002) tarafından vurgulanan, sürdürülebilirlik eğitiminin bireylerin çevresel farkındalıklarını artırma potansiyeliyle paraleldir.

Araştırmada çocukların giysi tüketimi ve yönetimine ilişkin alışkanlıklarında bir değişim gözlemlenmiştir. Özellikle doğal hammaddelerden yapılmış ürünlerin tercih edilmesi ve giysi bakım talimatlarına uygun hareket edilmesi gibi davranışların geliştiği görülmektedir.

Araştırma bulgularına göre katılımcıların, ekonomik sürdürülebilirlik boyutunda belli bir farkındalık düzeyinde oldukları ancak eğitim sonrasında ön test ve son test ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, çocukların ekonomik sürdürülebilirlik konusunu anlamakta zorlanmasının, ekonomik özgürlüklerinin henüz tam gelişmemiş olmasından kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Çocuklar, ekonomik kararlar alma konusunda genellikle ebeveynlerine bağımlı olduklarından, kendi harcama ve tasarruf alışkanlıklarını oluşturma fırsatları sınırlıdır. Bu durum, ekonomik sürdürülebilirlik kavramlarını anlamalarını ve bu konuda farkındalık geliştirmelerini zorlaştırmaktadır. Ebeveyn etkisi, çocukların ekonomik karar alma süreçlerinde belirleyici bir faktördür. Bu nedenle, ekonomik sürdürülebilirlik boyutunda farkındalık geliştirmek için, çocuklara verilen eğitimin yanı sıra, ebeveynlerin de bu süreçte aktif bir rol alması gerekmektedir. Ebeveynlerin sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını modellemeleri,

çocukların bu kavramları daha iyi anlamalarına ve uygulamalarına yardımcı olabilir. Bu durum, ekonomik sürdürülebilirlik eğitiminin sadece çocuklara yönelik değil, aynı zamanda ebeveynleri de kapsayan bütünsel bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca, ekonomik sürdürülebilirlik eğitiminin, çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun, daha somut ve pratik örnekler üzerinden verilmesi, bu konunun daha anlaşılır hale getirilmesine katkı sağlayabilir. Piaget'nin (1972) bilişsel gelişim kuramına göre, bu yaş grubundaki çocukların soyut ekonomik kavramları tam anlamıyla kavramakta zorlanmaları bir diğer etkidir. Ballantyne ve Packer (2002) ise, ekonomik sürdürülebilirlik gibi soyut kavramların çocuklar tarafından içselleştirilmesi için daha uzun vadeli ve uygulamalı öğrenme süreçlerinin gerektiğini savunmaktadır. Çocukların ekonomik sürdürülebilirlik konusundaki farkındalıklarının artması için, bu kavramların daha somut örnekler üzerinden, oyunlaştırma veya hikâyeleştirme gibi yöntemlerle aktarılması faydalı olabilir.

Vare ve Scott (2007), sürdürülebilirlik eğitiminin etkili olabilmesi için sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda eleştirel düşünme ve karar verme süreçlerini destekleyen uygulamaların da gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlik özelinde, çocukların ekonomik kararların çevresel ve toplumsal etkilerini somut deneyimler yoluyla anlamalarını sağlayacak faaliyetlerin geliştirilmesi önerilmektedir. Örneğin, simülasyon oyunları, rol yapma etkinlikleri veya hikâye temelli öğrenme yöntemleri, bu soyut kavramları somutlaştırmada etkili olabilir (Lozano et al., 2017).

Ballantyne ve Packer (2002), çocukların çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik konularında derinlemesine öğrenme deneyimlerinin, yalnızca bilgi düzeyinde değil, aynı zamanda tutum ve davranış düzeyinde değişiklik yaratabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda, ekonomik sürdürülebilirlik eğitiminin daha küçük gruplar halinde uygulamalı ve günlük yaşam bağamlarına uygun şekilde yapılandırılması önerilebilir.

Çalışmada, sosyal sürdürülebilirlik boyutunda ön test ve son teste verilen yanıtların ortalamaları incelenmiş ve istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık görülmüştür. Çalışma grubunda eğitim sonrasında, çalışanların iş sağlığını ve iş güvenliğini önemseyen ve çalışanlar için adil ücret prensibini benimseyen giyim markalarını tercih etme yönünde bir farkındalık oluşmuştur. Sosyal sürdürülebilirlik boyutunda, eğitim öncesi ve sonrası test sonuçları arasında anlamlı bir fark oluşması, bu alanda verilen eğitimin etkili olduğunu göstermektedir.

Frisk ve Larson (2011), sürdürülebilirlik eğitiminin bireylerde toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirdiğini ve sosyal adalete yönelik farkındalık kazandırmada etkili olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, sosyal sürdürülebilirlik konularının eğitim programlarında sadece teorik değil, uygulamalı projeler ve tartışmalar yoluyla işlenmesi önerilmektedir. Örneğin, öğrencilerin işçi hakları veya adil ticaret konularını araştırdığı saha çalışmaları, bu tür soyut kavramların içselleştirilmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca, Mochizuki ve Fadeeva (2010), sürdürülebilir kalkınma eğitiminin sosyal sürdürülebilirlik alanında uzun vadeli etkiler yaratabilmesi için pedagojik yaklaşımların çeşitlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle sosyal becerileri ve empatiyi geliştiren grup çalışmaları, çocukların sosyal sürdürülebilirlik kavramlarını daha iyi anlamalarını destekleyebilir. Sosyal adalet, işçi hakları ve etik tüketim gibi kavramların yerel ve küresel bağlamda işlenmesi, bu farkındalığı artırabilir.

Shephard ve diğerleri (2018) ise, sürdürülebilirlik eğitiminin etik öğrenme boyutunun, öğrencilerin toplumsal sorunları daha eleştirel bir perspektiften değerlendirme yeteneğini geliştirdiğini öne sürmektedir. Buna ek olarak, erken yaşlardan itibaren sosyal sürdürülebilirlik konularının ele alınmasının, öğrencilerin hayat boyu sürececek bir bilinç geliştirmesinde etkili olabileceği belirtilmektedir.

Davranışlar çocuklukta gelişmeye başladığından, bu dönemde verilen eğitimler önemlidir. Çevre sorunlarına yönelik nitelikli ve bilinçli insan yetiştirmek amacıyla eğitim kurumlarına, eğitimcilere, akademisyenlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu çalışma moda konusu üzerinden sürdürülebilirliği ele almış olsa da çocuklarda çevre ve geri dönüşüm konusunda yapılan çalışmalar benzer sonuçlara ulaşıldığını göstermiştir. Çelikler vd. (2019), “İlkokul Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Farkındalıklarının Belirlenmesi” başlıklı çalışmada ilkokul öğrencilerinin çevreye yönelik elektrik, su ve kağıt tasarrufu, hava, su, toprak ve çevrenin kirletilmemesi, doğayı koruma, geri dönüşüm ve çevresel sorumluluk farkındalıklarının yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Çakmak vd. (2023)’ nin özel yetenekli öğrencilere aktif öğrenme etkinliği ile sürdürülebilir moda kavramı öğretimi konusunda gerçekleştirdikleri çalışmada, etkinlik sonrası uygulanan son testte, ürünün yapıldığı malzeme, üretim yeri seçenekleri ön test sonucuna göre renk, fiyat, marka moda kavramlarının önüne geçmektedir. Öte yandan kullanılmış ürünleri değerlendirme konusunda eğitim öncesi ve sonrası test puanları arasındaki anlamlı farklılık, verilen sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık eğitiminin amacına ulaştığını göstermiştir.

Çevresel farkındalıkları ve duyarlılıkları yüksek, sürdürülebilirlik bilinciyle hareket eden toplumların sağlanması için ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını olumlu etkileyecek eğitim uygulamalarına yer verilmesi oldukça önemlidir. Araştırma sonuçlarına dayanarak, sürdürülebilir moda eğitiminin ilkokul düzeyinde etkili olabilmesi için, çocukların bilişsel gelişim düzeylerine uygun, somut ve uygulamalı yöntemlerin benimsenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, disiplinler arası bir yaklaşım benimsenerek sürdürülebilir moda konuları fen bilimleri, sosyal bilgiler ve hayat bilgisi dersleriyle entegre edilebilir. Örneğin, fen bilimleri dersinde tekstil atıklarının çevreye etkileri, sosyal bilgiler dersinde adil ticaret ve işçi hakları, hayat bilgisi dersinde ise bilinçli tüketim alışkanlıkları gibi temalar işlenerek çocukların bu kavramları farklı açılardan öğrenmeleri sağlanabilir. Ayrıca, giysi onarma atölyeleri, kıyafet takas etkinlikleri ve geri dönüşüm projeleri gibi uygulamalı etkinlikler düzenlenerek çocukların deneyim yoluyla öğrenmeleri desteklenebilir. Ekonomik sürdürülebilirlik farkındalığını artırmak amacıyla, ebeveynlere yönelik bilgilendirme broşürleri hazırlanabilir ve aile katılımını teşvik eden etkinlikler gerçekleştirilebilir. Bunun yanı sıra, çocuklara yönelik hazırlanmış sürdürülebilir moda temalı hikâyeler, çizgi filmler ve dijital oyunlar gibi eğitim materyalleriyle öğrenme süreci daha eğlenceli ve etkili hâle getirilebilir. Son olarak, alışveriş simülasyonları, rol yapma oyunları ve sürdürülebilir moda markalarının ürünlerini değerlendirme gibi davranış odaklı etkinlikler aracılığıyla çocuklara somut deneyimler sunularak, kazandırılmak istenen tutumların pekiştirilmesi mümkün olabilir.

Araştırmada uygulanan bir saatlik eğitim, sürdürülebilir moda farkındalığını artırmada olumlu sonuçlar vermiş olsa da, bu sürenin kapsamlı ve kalıcı bir farkındalık oluşturmak açısından sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, eğitim içeriğinin daha yapılandırılmış ve ayrıntılı bir şekilde planlanması önerilmektedir. Eğitimin ilk bölümünde, çocuklara sürdürülebilir moda kavramı tanıtılarak sürdürülebilirliğin genel tanımı, hızlı modanın çevre üzerindeki olumsuz etkileri ve ekolojik malzeme kullanımının önemi üzerinde durulabilir. İkinci bölümde çevresel sürdürülebilirlik ele alınarak, giysi onarımının ve yeniden kullanımın önemi vurgulanabilir; ayrıca tekstil atıklarının doğaya verdiği zararlar ve geri dönüşüm pratikleri somut örneklerle açıklanabilir. Üçüncü bölümde sosyal sürdürülebilirlik konusuna odaklanılarak, işçi hakları, adil ticaret ve etik üretim süreçlerine dair farkındalık kazandırılabilir. Son bölümde ise ekonomik sürdürülebilirlik ele alınarak bilinçli alışveriş alışkanlıkları, ikinci el giysi kullanımı ve reklamların tüketim davranışları üzerindeki etkisi gibi konular işlenebilir. Bu şekilde yapılandırılan içerik, çocukların sürdürülebilir moda kavramını çok boyutlu bir perspektiften anlamalarına katkı sağlayabilir.

Bu araştırma, tek gruplu ön test-son test deseniyle yürütülmüş olup, kontrol grubunun bulunmaması nedeniyle dış etkenlerin etkisi göz ardı edilmiştir. Bu durum, elde edilen sonuçların yalnızca verilen eğitime bağlanmasını metodolojik açıdan sınırlı kılmaktadır. Daha güçlü ve güvenilir sonuçlar elde edebilmek için, gelecekte yapılacak araştırmalarda kontrol gruplu deneysel tasarımların kullanılması önerilmektedir. Böylece, sürdürülebilir moda eğitimi verilen deney grubu ile eğitim verilmeyen kontrol grubunun karşılaştırılması mümkün olacak ve eğitimin etkisi daha net ortaya konulabilecektir. Ayrıca, çocukların farkındalık ve davranış değişimlerinin zaman içindeki kalıcılığını ölçmek amacıyla boylamsal çalışmalar yapılması da önemli katkılar sağlayabilir. Bununla birlikte, nitel veri toplama yöntemleriyle derinlemesine görüşmeler ya da odak grup çalışmaları gerçekleştirilerek, çocukların sürdürülebilir moda kavramına ilişkin algıları daha kapsamlı bir şekilde analiz edilebilir. Ebeveynlerin de sürece dahil edildiği, aile içindeki tüketim alışkanlıklarının çocuklar üzerindeki etkisini inceleyen araştırma tasarımları ile sürdürülebilirlik farkındalığının gelişim sürecine dair daha bütüncül bir bakış açısı sunabilir. Son olarak, oyun tabanlı öğrenme, proje tabanlı öğrenme gibi farklı eğitim yaklaşımlarının karşılaştırılmasıyla hangi yöntemlerin çocuklar için daha etkili olduğu değerlendirilebilir ve eğitim programları buna göre yapılandırılabilir.

Sonuç olarak, sürdürülebilir moda eğitiminin ilkökul düzeyinde etkili olabilmesi için, sadece kısa süreli uygulamalarla sınırlı kalmayan, yaşa ve gelişim düzeyine uygun, kapsamlı ve pedagojik açıdan güçlü programlar ile gelecek araştırmalarda kontrol gruplu ve boylamsal tasarımlar kullanılarak eğitimin kalıcı etkileri daha net biçimde ortaya konabilir. Ayrıca, ebeveyn katılımı ve farklı eğitim yaklaşımlarının sürece dahil edilmesi, çocukların sürdürülebilirlik farkındalığını daha derinlemesine geliştirebilir. Bu öneriler, sürdürülebilirlik farkındalığı ve eğitimi alanında yapılacak gelecekteki araştırmaların, çocukların gelişim süreçlerini daha iyi anlamaya yönelik daha kapsamlı ve çok boyutlu bir anlayış geliştirmesine katkı sağlayabilir.

Etik Beyan

“9-10 Yaş Çocukların Sürdürülebilir Moda Farkındalık Düzeyinin Belirlenmesi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik komisyonundan E-26428519-050.99-129889 sayılı 45/26 etik kurul kararı ile etik izin alınmıştır. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun” hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.

Kaynakça

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T).
- Bachmann, G., Parnell, R., & Seilern, A. (2019). Children as agents of sustainable change: Exploring the impact of participatory school design. *Children, Youth and Environments*, 29(1), 123–145. <https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.29.1.0123>.
- Ballantyne, R., & Packer, J. (2002). Nature-based learning and ecological literacy: Enriching learning experiences in Australian primary schools. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 11(3), 281–297. <https://doi.org/10.1080/10382040208667488>.

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. 17. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Çakmak, Ş.; Öz, C.; Çeğindir, N., Y. (2023) Aktif öğrenme etkinliği ile özel yetenekli öğrencilere sürdürülebilir moda kavramların öğretimi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (32), 193-208.
- Can, Ö.; Ayvaz, K.M. (2017). Tekstil ve Modada Sürdürülebilirlik. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1). 110-119.
- Cebeci, D. (2013). Ekolojik Tekstillerin Moda Tasarımı Üzerine Etkileri. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik Tezi, 350, İstanbul.
- Çelikler, D.; Aksan, Z.; Yenikalaycı, N. (2019). The Determination on the Elementary School Students' Awareness Related to the Environment, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 20(2), 425-438. DOI: 10.17679/inuefd.450030.
- Çetiner, M., Tunca, M. Z. (2022). A Literature Review on Sustainable Fashion Marketing. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 27, S. 2, 315–391.
- Cook, D. T., & Kaiser, S. B. (2004). Betwixt and be Tween: Age ambiguity and the sexualization of the female consuming subject. *Journal of Consumer Culture*, 4(2), 203–227. <https://doi.org/10.1177/1469540504043685>
- Ekström, K. M., & Salomonson, N. (2014). Reuse and recycling of clothing and textiles—A network approach. *Journal of Macromarketing*, 34(3), 383–399. <https://doi.org/10.1177/0276146714529658>.
- Frisk, E., & Larson, K. (2011). Educating for sustainability: Competencies & practices for transformative action. *The Journal of Sustainability Education*, 2(1), 1-20.
- Gebze Teknik Üniversitesi. (2023). *2023 sürdürülebilirlik raporu*. Gebze Teknik Üniversitesi. <https://sustainable.gtu.edu.tr>.
- Henninger, C. E., Alevizou, P. J., & Oates, C. J. (2021). *Sustainable fashion: Research, practice, and innovative business models*. Palgrave Macmillan.
- Jung, S.; Jin, B. (2014). A Theoretical Investigation of Slow Fashion: Sustainable Future of The Apparel Industry, *International Journal Of Consumer Studies*, 38, 510–519.
- Koç E. (2012). Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejileri. Seçkin Yayıncılık.
- Lozano, R., Merrill, M. Y., Sammalisto, K., Ceulemans, K., & Lozano, F. J. (2017). Connecting competences and pedagogical approaches for sustainable development in higher education: A literature review and framework proposal. *Sustainability*, 9(10), 1889. <https://doi.org/10.3390/su9101889>.
- Mangır A. F. (2016). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yavaş ve Hızlı Moda. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt:19 41.Yıl Özel Sayısı, 143-154.
- McKeown, R. (2002). Progress Has Been Made in Education for Sustainable Development. *Applied Environmental Education & Communication*, 1(1), 21–23. <https://doi.org/10.1080/15330150213983>.

- McNeill, L., & Moore, R. (2015). Sustainable fashion consumption and the fast fashion conundrum: Fashionable consumers and attitudes to sustainability in clothing choice. *International Journal of Consumer Studies*, 39(3), 212–222. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12169>.
- Mochizuki, Y., & Fadeeva, Z. (2010). Competences for sustainable development and sustainability: Significance and challenges for ESD. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 11(4), 391–403. <https://doi.org/10.1108/14676371011077603>.
- Nair, S., Purohit, H., & Raj, S. (2020). Understanding the influence of family, peers, and media on children's fashion consumption behavior. *Journal of Global Fashion Marketing*, 11(2), 145–162. <https://doi.org/10.1080/20932685.2020.1721937>.
- Payne, A., & Pugh, R. (2020). Educating the next generation: Sustainable fashion workshops for children. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*, 13(2), 187–202. <https://doi.org/10.1080/17543266.2020.1726057>.
- Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. Basic Books.
- Sahni, H., 2010, Towards Sustainable Fashion – Computer Technology Integration for a Green Fashion Value-Chain, www.fibre2fashion.com (06.04.2025).
- Shephard, K., Rieckmann, M., & Barth, M. (2018). Seeking sustainability competence and capability in the ESD and HESD literature: An international philosophical hermeneutic analysis. *Environmental Education Research*, 25(4), 532–547. <https://doi.org/10.1080/13504622.2018.1490947>
- Sterling, S. (2010). Living in the Earth: Towards an Education for Our Tim. *Journal of Education for Sustainable Development*, 4(2).213–218.
- UNESCO, 2017. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. <https://www.unesco.org/en/articles/education-sustainable-development-goals-learning-objectives>.
- UNICEF, 2019. *Sustainability Education and Children's Rights*. <https://www.unicef.org/sustainable-development-goals>.
- United Nations, 2015. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication>.
- Vare, Paul & Scott, William (2007). Learning for a Change: Exploring the Relationship Between Education and Sustainable Development. *Journal of Education for Sustainable Development*, 1(2), 191–198. <https://doi.org/10.1177/097340820700100209>
- World Economic Forum, 2020. *The Future of Education: Sowing the Seeds of Sustainability*. <https://www.weforum.org/agenda/2023/10/why-corporations-governments-ngos-and-educators-must-all-help-deliver-sustainability-education/>.
- Yıldırım, A & Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Introduction

Today, although natural resources are limited, the spread of the idea that human needs are unlimited has brought with it many ecological, economic, social and psychological problems. This situation has forced humanity to turn to sustainability. Sustainable theories are being developed in every field for the continuation of humanity and for the world to remain a livable place. Sustainable fashion advocates a longer product life and a slower cycle. Including the fashion industry, various measures are being taken for the transformation of industries in a way that will cause the least harm to the environment and various principles are being adopted in line with sustainability. Sustainability education in primary school years is of great importance for children to become more conscious individuals in the future. Education given at these ages lays the foundations of environmental responsibility awareness and ensures that children acquire the habits of protecting nature and using resources efficiently.

Sustainability education given in primary school years has the power to shape not only environmental awareness but also consumption habits. This education teaches children that resources are limited, allowing them to be more conscious consumers in the future. Sustainable fashion also emerges as a part of this awareness. Individuals who receive this education at an early age grow up to be individuals who are aware of and make choices in conscious consumption areas such as sustainable fashion in the future. This contributes to the development of a fashion understanding that supports environmental, social and economic sustainability. In this context, it is thought that the study, which aims to determine and develop the sustainable fashion awareness levels of 9-10 year old children, will make a significant contribution to the literature. The main purpose of this research is to determine the awareness level of 9-10 year old children about sustainable fashion.

Methods

This research is considered a fundamental step to understand children's knowledge level about sustainable fashion. The study group consists of a total of 117 students studying at the 3rd and 4th grade levels in a primary school in the Serdivan District of Sakarya Province in the 2023-2024 academic year. The sample was selected using the convenience sampling method.

The "Sustainable Fashion Awareness Scale" consisting of 37 items developed by the researcher was used as the data collection tool in the research. The applied Sustainable Fashion Awareness Scale consists of four dimensions: "Demographic Characteristics (8 items)", "Environmental Sustainability (14 items)", "Social Sustainability (2 items)", "Economic Sustainability (11 items)". The measurement tool was applied to 400 participants as a pre-test. A one-hour lesson-long sustainable fashion education material was prepared by the researcher and the prepared material was transferred to the participants by the researcher. After the education, the measurement tool was re-applied as a post-test. The number of students who participated in the post-test was 217. The number of students who participated in both the pre-test and post-test was determined as 117 and this number constituted the study group of the research.

A single-group pre-test-post-test experimental design was used as the research model. In order to test the effect of the research in the single-group pre-test-post-test design, a dependent groups t-test was used. The quantitative data obtained with the data collection tools were analyzed using the SPSS (Statistic Package For Social Science) program. Percentage and frequency were calculated in the analysis of demographic characteristics; In comparative analyses,

dependent group t-test was used in cases where parametric test assumptions were met. Data were evaluated at $p < 0.05$ significance level.

Results

As a result of the research conducted to determine the sustainable fashion awareness of 9-10 year old children, a significant difference was observed between the pre- and post-training test scores in the environmental sustainability dimension. As a result of the responses given to the post-test, it was observed that an awareness was formed in terms of choosing clothing brands that use environmentally friendly and ecological materials, repairing clothes when necessary, giving clothes that they will not use to those in need or throwing them in a clothing box, sending expired clothes to recycling, recycling clothes, preferring clothes made of natural raw materials, and cleaning clothes according to washing and care instructions. In the economic sustainability dimension, it was determined that they were at a certain level of awareness, but there was no significant difference between the pre-test and post-test averages after the training. In the social sustainability dimension, the averages of the responses given to the pre-test and post-test were examined and a statistically significant difference was observed. After the training, an awareness was formed in the study group towards choosing clothing brands that care about the occupational health and safety of employees and that adopt the principle of fair wages for employees.

Discussion

Since behaviors begin to develop in childhood, the training provided during this period is very important. Although this study addressed sustainability through the subject of fashion, studies conducted on the environment and recycling in children have shown that similar results have been achieved. Çelikler et al. (2019) found in their study titled “Determining the Awareness of Primary School Students Regarding the Environment” that primary school students have high awareness of saving electricity, water and paper, not polluting air, water, soil and the environment, protecting nature, recycling and environmental responsibility. In the study conducted by Çakmak et al. (2023) on teaching the concept of sustainable fashion to specially gifted students with an active learning activity, in the post-test applied after the activity, the material the product is made of, the production site options surpass the concepts of color, price and brand according to the pre-test result. Based on the research results, creating separate educational programs focusing on extracurricular activities and social responsibility projects to increase awareness of sustainable fashion are among our basic recommendations. In order to examine how the issue of economic sustainability can be taught to children more effectively, studies can be conducted. Since parental influence is a determining factor in children's economic decision-making processes, studies can be carried out with a holistic approach that includes parents to develop awareness in the economic sustainability dimension.